

*En skola
i världsklass!*

Utvecklingsarbete om läsutveckling på Kungsholmens Grundskola F–5

Ett projekt i samarbete med NCS Skolverket

Av Niclas Bryntesson

UTVECKLINGSARBETE OM LÄSUTVECKLING PÅ KUNGSHOLMENS GRUNDSKOLA F-5

Av Niclas Bryntesson
Kungsholmen, 2009

Innehåll

Bakgrund	2
Enkät	4
Kartläggning	6
Analys och värdering av förutsättningar och behov	9
Formulera målsättningar och prioriteringar	11
Skapa organisatoriska strukturer	12
Ta fram åtgärdsplan	12
Tillvägagångssätt	13
Genomförda åtgärder	13
Följa upp målsättningar	14
Analysera resultatet	14
Litteraturreferenser	14
Bilaga	15

Bakgrund

När detta utvecklingsarbete inleddes hette vår skola Fridhemsskolan. Skolan bildade gemensam resultat enhet med Stadshagsskolan. På Fridhemsskolan gick elever från F-5 och på Stadshagsskolan gick elever från 6-9. För att tydliggöra den gemensamma resultat enheten bytte skolorna namn till Kungsholmens Grundskola F-5 respektive Kungsholmens Grundskola 6-9 under hösten 2009.

Under 2007 inledde Stockholm Stad en särskild lässatsning för elever i F-3 efter beslut i utbildningsnämnden. Det innebar bland annat att varje skola inom staden skulle ha en lokal läsutvecklare. Från 2009 utvidgades lässatsningen till att omfatta hela språkområdet och skolår F-9.

Jag har arbetat på skolan i ca fyra år. Under denna period har jag varit ansvarig pedagog i en särskild undervisningsgrupp för elever i åk 3-5.

Stockholm stads satsning på läsning och svenska språket har bland annat inneburit att

- På varje skola ska det finnas åtminstone en lokal läsutvecklare.
- Läsutvecklare ingår i olika nätverksgrupper.
- Grundskoleavdelningen tillsammans med Stockholms universitet anordnat en kostnadsfri föreläsningsserie om läs- och språkutveckling, kopplad till nyare forskning. Föreläsningarna, som har hållits ca tre gånger per termin, har vänt sig till lärare, skolledare och skolbibliotekarier inom Stockholm stad. Exempel på anlitade föreläsare har varit Ingvar Lundberg, Mats Myrberg, Lena Kjersén Edman, Karin Taube, Caroline Liberg och Martin Ingvar.
- Grundskoleavdelningen har utvidgat samarbetet med Mediateket. Detta har bland annat inneburit utökade resurser då det gäller bokpresentationer till lärare och andra läsfrämjande aktiviteter som t ex studiecirkel och bokcaféer. Det har också resulterat i mer resurser för inköp av böcker till cirkulationsbiblioteket.
- Skolorna har erbjudits subventionerade författarbesök för åk 3 och åk 5.
- Det riktade ekonomiska bidraget till Sveriges kommuner för ökad måluppfyllelse i åk 1-3 har i Stockholm stad fördelats mellan skolorna. Det har inneburit ca 38000 kr/skola för åren 2008 och 2009. Skolorna har fått använda dessa medel till att stärka skolbiblioteken eller för andra läsutvecklande insatser.
- Man har anställt en expertlärare i svenska, läs- och språkutveckling på 50 %.

Hur Stockholm stads läs- och språksatsning påverkat vår skola

Lokal läsutvecklare och bildandet av en läs- och språkgrupp

När Stockholm stads lässatsning inleddes blev jag tillfrågad av skolans dåvarande rektor om jag ville bli skolans lokala läsutvecklare. Jag tackade ja till detta och det första jag gjorde var att bilda en läs- och språkgrupp på skolan. För att få en

helhetssyn på skolan var målsättningen att denna grupp skulle representeras av pedagoger från alla stadier (förskoleklass, åk 1-3 och åk 4-5) och att varje spår hade minst en representant. Denna målsättning infriades och skolans läs- och språkgrupp fick sex representanter. Två klasslärare, en pedagog från förskoleklass, en specialpedagog, skolans lokala läsutvecklare samt skolans bibliotekarie.

Medverkan på föreläsningsserien om läs- och språkutveckling

Vi inom läs- och språkgruppen har aktivt propagerat för dessa föreläsningar och sett till att de inte sammanfaller med andra aktiviteter/möten på skolan. Dessutom har vi påmint och hjälpt till med anmälningsförfarandet. Detta har medfört att många lärare från vår skola har tagit del av dessa föreläsningar.

Åk 3 och åk 5 har fått författarbesök

Varje år har skolan fått författarbesök. Skolans lärare har fått möjlighet att välja vilken författare som ska besöka skolan. Kostnaden för författarbesöken har varit subventionerade inom ramen för stadens läs- och språksatsning. Exempel på författare som besökt skolan är Arne Norlin och Helena Bross.

Skolans lärare har på olika sätt tagit del av Mediatekets utbud

På Mediateket har några av skolans lärare kostnadsfritt deltagit på föreläsningar som handlat om t ex boksamtal och reflekterande läsning. Mediateket har också informerat på vår skola om kompensatoriska hjälpmedel. Lärare har också besökt deras bokcaféer för att få inspiration och bli uppdaterad kring ny barn- och ungdomslitteratur.

Det riktade ekonomiska bidraget om 38.000 kr

Dessa medel har vi mestadels använt till inköp av böcker, både till skolbiblioteket och till klasserna. När det gäller böckerna till klasserna har vi köpt in i flera exemplar av samma titel för att kunna använda dem i läsgrupper. Vidare har vi köpt boken "God läsutveckling" till alla klasslärare F-3, Skolverkets "Nya språket lyfter" till all undervisande personal F-5 och flera exemplar av "Nya Lusboken". Dessutom utökade vi vårt referensbibliotek gällande litteratur om läs- och språkutveckling. Det riktade ekonomiska bidraget har också bidragit till att vi kunnat anlita föreläsare till skolan som föreläst om läs- och skrivutveckling. Slutligen har vi också använt del av dessa medel för inköp av en Active board till skolan. När det gäller framtida eventuella medel har vi för avsikt att bl.a. investera i kompensatoriska hjälpmedel som exempelvis Daisy-spelare och Alphasmart.

Utformandet av en lokal läsutvecklingsplan

Tillsammans med skolans rektor bestämde vi i skolans läs- och språkgrupp att skolan skulle ha en lokal läsutvecklingsplan. Syftet med denna läsutvecklingsplan var att visa på läsningens viktiga betydelse både i skolan och i övriga livet. Ett annat syfte var att tydliggöra vad varje elev på vår skola hade rätt att få beträffande läsinlärning och läsundervisning oavsett vilken förskoleklass eller

klass man går i, lärares inställning eller spårtillhörighet etc. Ett tredje syfte var att formulera och presentera ramar för lärarnas arbete med språk-, läs- och skrivutveckling i klasserna och försöka komma fram till ett gemensamt förhållningssätt kring detta arbete på skolan. Vår förhoppning var också att läsutvecklingsplanen skulle bidra till ett utökat samarbete mellan hem och skola.

Enkät

För att få all personal på skolan involverad och delaktig i detta arbete började vi med att dela ut en enkät med några frågor angående läsning. Nedan följer frågorna och ett axplock/sammanställning av några av svaren:

GE EXEMPEL PÅ HUR DU/VI ARBETAR MED LÄSNING PÅ SKOLAN

- ”Bornholmsmodellen. Lyssnar efter ljuden, finns det i ordet? var i ordet? trollar med orden, t ex ris – fis, klappar stavelser, rim och ramsor”.
- ”Läser ofta och i olika sammanhang. Läser varierande texter som t ex skönlitterära, faktatexter och artiklar”.
- ”Eleverna får öva både högläsning och tyst läsning. Bänkböcker, läsgrupper, parläsning, gemensam läsning och stafettläsning.”
- ”Regelbundna läsläxor, individuella, i läsgrupper, gemensam bok”.
- ”Olika läsinlärningsmetoder som t ex LTG, ljudmetoden och helordsmetoden. Dikteringar, händelseblad, veckobok, ljudning, läser bekanta och ofta förekommande småord/helord”.
- ”Intensivläsningsperioder”.
- ”Läseböcker och läsläror”.
- ”Big Books/Kiwi”.
- ”Upprepad läsning”.
- Olika läsövningar, t ex djupläsning, sökläsning, faktaläsning och upplevelseläsning”.
- ”Temaläsning, t ex deckare, barnboksfigurer, författare”.
- ”Skapar förförståelse och förklarar ord”.
- ”Samtal kring det lästa, boksamtal”.

HUR STIMULERAR DU/VI ELEVERNAS LÄSINTRESSE/MOTIVATION?

- ”Skapar en läsvänlig miljö och läser mycket i klassen. Det ska finnas många böcker i klassrummet. Läser olika typer av böcker, texter och sagor”.
- ”Utgår från elevernas intresseområden”.
- ”Boktips, låter eleverna berätta om sina lästa böcker”.
- ”Bokprat, i klassen eller på skolbiblioteket”.
- ”Genom lek, t ex ABC-plattor med rörelselekar till. Sånger och alfabetsverser”.

GE FÖRSLAG PÅ GODA EXEMPEL FRÅN TIDIGARE ÅR ELLER FRÅN ANDRA SKOLOR

- ”Intensiv individuell lästräning, t ex reading recovery”.
- ”Två intensivläsningsveckor/termin. Förslagsvis två veckor vid skolstart”.
- ”Intensivläsningsperioder inom klassens ram”.
- ”Läsdagar/läsveckor. Hela skolan läser”.
- ”Bokpresentationer”.
- ”Fungerande skolbibliotek”.
- ”Utnyttja cirkulationsbiblioteket bättre”.
- ”Författarbesök”.

ÖNSKEMÅL OCH IDÉER SOM AV OLIKA ANLEDNINGAR ÄR SVÅRA ATT GENOMFÖRA

- ”Skolbiblioteket ska ha generösa öppettider med bemanning”.
- ”Barnen ska bada i böcker”.
- ”Individuell lästräning elev-pedagog är svårt att hinna med”.
- ”Läsgrupper, svårt med personal och lokaler”.
- ”Flexibelt tänk kring skolans resurser, t ex specialundervisning. Samarbeta!”
- ”Individuell lästräning i perioder om 6-12 veckor”.
- ”Gruppuppsättningar av böcker ca fem ex av varje”.
- ”Skriva på dator-skrivprogram. Saknad av datorer och skrivare”.

Denna enkät blev startskottet till utformandet av skolans läsutvecklingsplan. Kontinuerligt under läsåret avsatte vi tid för diskussioner om vad planen skulle innehålla. Vi var ett par ur läs- och språkgruppen som skrev utkast till planen som sedan diskuterades i övriga personalgruppen. Utgångspunkten var att allt som stod i planen skulle vara möjligt att genomföra. Det var därför viktigt att eventuella frågeställningar och tveksamheter kunde diskuteras ingående. Denna process pågick under hela läsåret och skolans läsutvecklingsplan började gälla till skolstarten i augusti 2009. Där framgår bland annat att vår skola ska ha följande gemensamma läsaktiviteter:

- Bornholmsmodellen för alla elever i förskoleklass och åk 1
- Intensivläsningsperioder
- Schemalagd läsning
- Återkommande högläsning
- Kontinuerliga läsläxor
- Fungerande skolbibliotek

Kartläggning

I vår kartläggning har vi först och främst utgått från skolans kvalitetsredovisning och kvalitetsgaranti samt av inspektionsrapporten från skolinspektionen Stockholm stad (oktober 2008). Vi har också använt oss av den internationella studien PIRLS 2006 och tagit del av andra forskningsrapporter som bedöms vara allmängiltiga. Vidare har vi använt oss av de svar och synpunkter vi fick från skolans personal via enkäter/diskussioner när vi utformade skolans läsutvecklingsplan.

UTDRAG UR FRIDHEMSSKOLANS KVALITETSGARANTI

”Vi åtar oss att arbeta för att alla elever ska uppnå målen för utbildningen. Detta innebär att vi:

- granskar elevernas kunskapsinhämtning från förskoleklass till år 9 bland annat genom Fonolek, nationella prov i år 5 och 9, läs- och skrivutvecklingsschema (LUS) samt olika typer av diagnoser,
- kartlägger elevernas fonologiska kunskaper i förskoleklass. Detta för att skolan ska kunna tillgodose de elever som har behov av extra stöd och hjälpinsatser av olika slag på ett tidigt stadium,
- stärker elevernas språkutveckling, läs-, skriv- och kommunikationsförmåga bland annat genom skrivande i olika former, läsgrupper och biblioteksbesök i F-år 5

I INSPEKTIONSRAPPORTEN LISTADE MAN FÖLJANDE STYRKOR, SVAGHETER OCH OMRÅDEN ATT UTVECKLA:

Styrkor

- Eleverna har goda kunskaper
- Lärarna har högt ställda förväntningar på eleverna
- Förskoleklassverksamhet med heldagsomsorg av god kvalitet
- Trygg miljö vid båda skolorna
- God arbetsro
- Skolledning och personal är förtrogen med Skolverkets Allmänna råd
- Kvalitet i fritidshem
- Fritidshemmen bedriver en väl fungerande verksamhet
- Aktivt arbete med normer och värden i den dagliga verksamheten

Svagheter

- Kvalitetsarbetet och kvalitetsredovisningen saknar viktiga delar
- Likabehandlingsplanen innehåller inte alla verksamheter
- ”Spåren” vid Fridhemsskolan är alltför isolerade från varandra
- F-9-perspektivet bör utvecklas
- Pedagogisk styrning och likvärdighet mellan de olika fritidshemmen saknas

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

SID 7(21)

- Samverkan mellan skola och fritidshem kan förbättras
- Fritidshemspersonalens medverkar inte vid utvecklingsamtal

Områden att utveckla

- Det systematiska kvalitetsarbetet och kvalitetsredovisningen bör förbättras
- Samarbetet inom och utom skolan kring likvärdig bedömning bör utvecklas
- Likabehandlingsplanen bör revideras
- Fridhemsskolan bör hitta former för samarbete mellan ”spåren”
- Skolorna bör enas om en gemensam syn på vad styrdokumentet innebär på konkret nivå
- Gemensamt se över innehållet i den så kallade FA-tiden (Fria Aktiviteter under skoldagen)
- Utveckla former för barnens inflytande i fritidshemmen

Vid inspektionen påpekade inspektörerna också följande

”När det gäller ämnet svenska har Fridhemsskolan ett väl strukturerat schema för kunskapskontroller. Det innebär olika kontroller i varje skolår. Dessa undersöker fonologisk medvetenhet i förskoleklass och i år 1, läsförståelse i år 2 och 4, avkodningsförmåga i år 3 och rättstavning i år 4. I år 5 visar de nationella proven om målen för år 5 har uppnåtts. I alla skolår 1-5 används läsutvecklingsschema (LUS). Specialläraren ansvarar för kunskapskontrollerna, men de genomförs i samarbete med klasslärarna.”

”Temaarbeten förekommer ibland inom spåren på Fridhemsskolan, men inte mellan dem. Spårtanken är väl förankrad och det förekommer mycket samarbete inom spåren, dock inte mellan spåren. Detta leder till att det skapas två skolor i en och kan begränsa utvecklingen vid skolan som helhet.”

”Övergångarna från förskoleklass till skola är beskrivna i skolans arbetsplan. Samarbetet är väl genomtänkt och innehåller inskolning både till fritidshem och skola. Dock anser vi att samverkan mellan förskoleklasserna bör utvecklas utifrån en strävan att erbjuda en likvärdig pedagogisk verksamhet. Det är också viktigt att samverkan sker inför sammansättning av klasserna när eleverna börjar i år 1 för att inte få alltför ojämna klasser. Planen innebär också att specialpedagogen/specialläraren lär känna eleverna under höstterminen i förskoleklassen. Det ser vi som en styrka inför elevernas fortsatta skolgång.”

”Fridhemsskolan och Stadshagsskolan erbjuder god undervisning i trygg miljö. Arbetet med de utvecklingsområden som finns beskrivna i denna rapport kan ytterligare förfina skolornas kvalitet och göra bra skolor ännu bättre.”

Forskning har funnit...

PIRLS 2006 är en omfattande internationell studie av elevers förmåga att läsa. I studien har man tittat på 10-åriga elever (åk 4) i 45 olika länder. I Sverige har ca

4000 elever från 150 skolor ingått i studien. Man har särskilt fokuserat på elevernas läsförmåga, läsvanor och attityder till läsning. Undersökningen visar att svenska elever lyckas väl i ett internationellt perspektiv. Dock visar den på en tillbakagång de senaste fem åren för svenska elever. Tillbakagången slår inte generellt bland de svenska eleverna. Framförallt är det andelen starka och mycket starka läsare som minskat. Det är idag färre svenska elever som klarar mer avancerade läsuppgifter.

Färre elever har en mycket positiv attityd till läsning. Det visar sig också genom att det är färre som ofta läser längre texter och böcker på fritiden för att det är roligt.

Resultaten tyder på att svensk skola stödjer elevers utveckling av en grundläggande läsförmåga. Men inte i samma utsträckning elevernas vidare utveckling av mer avancerade förmågor att läsa såväl skönlitterära texter som faktatexter i olika ämnen.

Till skillnad från många andra europeiska länder avsätts inte lika mycket tid för att utveckla elevernas läsförmåga, 1,6 timmar/vecka i Sverige mot 2,5 timmar/vecka i andra länder.

Relativt många satsningar görs på mindre starka läsare. Det är viktigt att bredda satsningarna till att omfatta både starka och mindre starka läsare.

Annan forskning visar att undersökningen domineras av formell färdighetsträning. Samtal om texters innehåll och tolkningar är inte lika vanligt. Arbetet med lässtrategier är inte heller särskilt utbrett.

- Läsuundervisningen är dessutom ofta likartad för alla barnen i en klass.
- Elevernas läsning är ofta individuella projekt och de utmanas sällan av läsningen.
- Lässvårigheter relateras ofta till eleverna själva eller till hemmiljön.
- Anpassning av undervisningen till elevernas olika behov innebär ofta nivågruppering eller specialundervisning.

Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsuundervisningen i Sverige år 1995–2007

Denna kunskapsöversikt är en kartläggning över den forskning om läsuundervisning i grundskolan som genomförts i Sverige under perioden 1995-2007, och en granskning av forskningens resultat.

Forskningen visar bland annat att risken att prestera låga resultat är störst för;

- pojkar
- elever med lågutbildade föräldrar

- elever med få böcker i hemmet
- elever med annat modersmål och som bott mindre än fem år i Sverige

Betydelsen av kön, föräldrars utbildning och vistelsetid i Sverige visar sig ha större effekt än skillnader mellan skolor.

Forskningen visar också att barnen får träning i fonologisk medvetenhet i förskoleklassen. Ibland strukturerad och schemalagd. Vidare visar forskningen att barnen redan i förskoleåldern grundlägger olika uppfattningar om skriftspråket och om den egna läs- och skrivförmågan. Barnets attityder tenderar också att bestå under det första skolåret.

Elevernas självständiga läsning ligger ofta som ett moment utanför den ordinarie skolundervisningen och innehållet i det lästa diskuteras sällan. Eleverna förväntas ofta läsa böckerna som hemuppgift, något som svagt läsmotiverade elever sällan gör. Läsning av skönlitteratur för att ge perspektiv på egna erfarenheter och på omvärlden rapporteras endast i ett fåtal studier.

Samtal om texternas innehåll och elevernas tolkningar och erfarenheter relaterade till läsningen är inte vanliga. Sådana litteratursamtal är svåra att genomföra i helklass, t ex för att dominant elever ofta tar över. Flera studier framhåller därför betydelsen av litteratursamtal i mindre grupper och med läraren som deltagare i samtalet. Det är en resurskrävande undervisningsform som också ställer höga krav på lärarens allmänkunskaper. Genomgående visar undersökningarna att många lärare saknar utbildning och kompetensutveckling i fråga om aktuell barn- och ungdomslitteratur.

Analys och värdering av förutsättningar och behov

Under vår kartläggning och vid utformandet av vår läsutvecklingsplan kunde vi se att skolan generellt sett erbjuder en god och meningsfull läsundervisning. Detta visar också resultaten på de nationella proven i åk 5 där de allra flesta av våra elever uppnår godkänd nivå i svenska (97-99 % av skolans elever 2006-2008). Inspektörerna slog också fast att arbetet som bedrivs på skolan är av god kvalitet, vilket visar sig i elevresultaten.

En av förklaringarna till de goda resultaten tror vi beror på att skolan har många duktiga lärare. Många av klasslärarna i åk 1-3 är lågstadielärare med gedigen utbildning i läsinlärning och med lång erfarenhet av yrket. Entydig forskning har också funnit att det tydligaste sambandet för goda elevresultat är lärarens kompetens inom sitt/sina ämnen. Vi tycker att det är oerhört viktigt att den samlade kompetens som finns på skolan används på bästa sätt. En viktig aspekt vid utformandet av vår läsutvecklingsplan var därför att synliggöra vad vi faktiskt gör

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

SID 10(21)

när vi undervisar våra elever och delge varandra goda exempel. Vi såg en tendens i att många goda undervisningsformer annars riskerade att inte komma alla elever till gagn. Genom att synliggöra vad som görs på detta sätt upplevde vi att det hela blev prestigelöst och avdramatiserat.

Inspektörerna uppmärksammade att den väl utvecklade spår tanken riskerar att skapa två skolor i en. Vidare uppmärksammade de att förskoleklasserna bör erbjuda en likvärdig pedagogisk verksamhet.

På skolan har man under flera år diskuterat hur man ska arbeta med Bornholmsmodellen på skolan. Alla förskoleklasser har arbetat med språklekar men i olika omfattning och med olika upplägg. Olika försök har gjorts för att försöka få en samsyn kring arbetet med Bornholmsmodellen, men det har visat sig vara svårt att enas kring detta. En del av personalen i förskoleklasserna har tyckt att arbetet enligt Bornholmsmodellen tar för mycket tid i anspråk på bekostnad från övrig verksamhet. Under utformandet av läsutvecklingsplanen uppmärksammades personalen om forskning som visar på betydelsen av tidig, strukturerad och målinriktad undervisning i språklig medvetenhet. Forskningen visar dessutom att detta är särskilt viktigt för de svaga eleverna och att dessa utan denna strukturerade träning riskerar stora svårigheter i sin fortsatta skolgång. Enligt Ingvar Lundberg kan de strukturerade språklekarna som finns i Bornholmsmodellen både underlätta läsinläringen och förebygga lässvårigheter. Studier har också visat att skolor som använder sig av Bornholmsmodellen höjt elevernas kunskapsnivå i läsning. Förskolepersonalen kunde förstå detta resonemang, men ville då att det skulle garanteras att klasslärarna i åk 1 följde upp arbetet med Bornholmsmodellen. Detta önskemål tyckte vi var rimligt och helt i linje med tankegångarna i Ingvar Lundbergs bok *"Bornholmsmodellen. Vägen till läsning, språklekar i förskoleklass"* (2007). Där finns en utarbetad modell för hur eleverna under åk 1 repeterar Bornholmsmodellen under åtta veckor.

De olika forskningsrapporter som visar på att svenska elevers attityder till läsning har förändrats på senare tid är mycket viktiga att fundera över. Att allt färre svenska 10-åringar har en positiv attityd till läsning är naturligtvis bekymmersamt. Följden blir att eleverna inte läser längre texter och böcker i den utsträckning som vore önskvärt. Detta är nog också en viktig förklaring till den tillbakagång i läsförmåga hos de svenska eleverna som PIRLS visar på. Dagens moderna samhälle innebär att böcker och texter får konkurrera med datorer och andra tekniska hjälpmedel på ett helt annat sätt än tidigare. Dessa tekniska hjälpmedel innebär ett helt nytt sätt att ta del av information och kommunicera med andra. I regel innebär det oftast mindre textmängder. Här har skolan en oerhört viktig uppgift att möta denna konkurrens inte minst när det gäller att uppmärksamma detta både för föräldrar och för elever så att de inser vikten av att läsa även på fritiden.

Skolan måste också bidra till att ge en positiv bild av böcker och läsning. Våra elever måste erbjudas många lästillfällen, men också få rikligt med tillfällen att botanisera i olika typer av texter och i olika sammanhang. Här anser vi att skolans bibliotek har en viktig uppgift. Tyvärr har vårt skolbibliotek fungerat allt sämre på senare år. Trenden hos oss har, precis som på många andra skolor, varit att bemanningen på biblioteket blivit allt sämre. Under förra läsåret fick vår utbildade skolbibliotekarie endast två timmar i veckan på biblioteket. Resterande tid fick hon ägna åt andra arbetsuppgifter på skolan. Annan personal fick arbeta i biblioteket ett par timmar per dag. Detta innebar naturligtvis stora konsekvenser gällande vårt biblioteks kvalitet och tillgänglighet. Till detta läsåret har antal timmar för bibliotekarien utökats till sex timmar/vecka. Ett steg i rätt riktning, men fortfarande inte alls tillräckligt med tanke på dess viktiga funktion för våra elever och för vår skola.

Vi måste också finna former för att ge våra elever möjlighet och utrymme att diskutera det lästa. Det är utomordentligt viktigt att hitta former för sådana litteratursamtal.

Studier visar också att vi generellt sett måste bli bättre på att undervisa i läsförståelse. Barbro Westlund betonar i sin bok *”Att undervisa i läsförståelse”* (2009) vikten av att man undervisar i läsförståelse under hela skoltiden.

En annan stor och viktig utmaning är att vi kan möta samtliga elever oavsett förkunskaper och anpassa undervisningen till elevers olika förutsättningar, behov och intressen. Forskningsrapporter visar att generellt sett har många insatser varit inriktade på att hjälpa de mindre starka läsarna. Satsningen måste breddas till att inkludera både starka och mindre starka läsare.

Formulera målsättningar och prioriteringar

I samband med utformandet av skolans läsutvecklingsplan och när vi analyserade vår kartläggning kunde vi se många utvecklingsområden för vår skola, se vidare under rubriken åtgärdsplan

Vi inom skolans läs- och språkgrupp bestämde oss dock omedelbart för att inte genomföra för mycket på en gång. En viktig uppgift för oss var därför att få kollegor att inse att allt inte går att genomföra samtidigt. Vi bestämde oss för att göra en prioriteringslista och se över *vad* som är möjligt att genomföra i ett första läge. Vi bestämde då att följande målsättningar skulle genomföras under läsåret 2009-2010 och dessa skrevs också in i vår läsutvecklingsplan.

1. För att underlätta elevernas läsinläring och förebygga lässvårigheter ska alla skolans förskoleklasser arbeta efter den nya Bornholmsmodellen. Det

innebär att alla elever ska få ta del av dessa språklekar under minst 15 veckor.

2. För att ge eleverna fler tillfällen till lästräning samt möjlighet och tid till att diskutera det lästa bestämde vi att alla skolans elever i åk 4 och åk 5 ska få ingå i en mindre läsgrupp minst två lektionspass i veckan. Varje läsgrupp ska vara lärarledd och pågå ca 4-5 veckor under läsåret.
3. För att förbättra läsförmågan ska följande läsfrämjande åtgärder erbjudas till samtliga elever på skolan under läsåret:
 - Intensivläsningsperioder.
 - Schemalagd läsning.
 - Återkommande högläsning.
 - Kontinuerliga läsläxor.

Skapa organisatoriska strukturer

Läs- och språkgruppen träffas kontinuerligt och diskuterar aktuella frågor. Vid behov diskuteras frågorna med skolans ledning. Information till övriga kollegor presenteras sedan vid våra skolhusmöten som leds av rektor.

Personalen i förskoleklasserna måste planera och anpassa sin verksamhet så att den rymmer det viktiga arbetet med Bornholmsmodellen under 15 veckor.

Befintliga resurser måste omfördelas så att minst tre lärare per klass finns till läsgrupperna i åk 4 och åk 5. Skolans läsutvecklare ansvarar för att organisera detta tillsammans med speciallärare och klasslärare.

Varje klasslärare ansvarar för att eleverna får intensivläsningsperioder, schemalagd läsning, återkommande högläsning och kontinuerliga läsläxor. Skolans läs- och språkgrupp följer upp och utvärderar hur detta arbete fortlöper under läsårets gång.

Läs- och språkgruppen måste kontinuerligt diskutera med skolans ledning om hur vi tillsammans kan arbeta för att förbättra skolbibliotekets öppettider, tillgänglighet och bemanning.

Ta fram åtgärdsplan

Vi prioriterar och ser över vilka åtgärder som är möjliga att genomföra och vid vilken tidpunkt. Vidare kommer vi kontinuerligt att utvärdera de åtgärder som genomförs.

Den åtgärdsplan som vi nu arbetar med att ta fram tar upp följande:

- Bornholmsmodellen, samsyn på skolan.
- Organisera läsgrupper/intensivläsningsperioder för alla elever på skolan.

- Alla elever på skolan ska få ta del av följande läsfrämjande åtgärder; schemalagd läsning, återkommande högläsning och kontinuerliga läsläxor.
- Fortbildning för skolans lärare i boksamtal och reflekterande läsning.
- Utveckla former för att undervisa i läsförståelse.
- Se till att all undervisande personal blir väl förtrogen med boken ”God läsutveckling”
- Utveckla former så att personalen kan använda sig av materialet ”Språket lyfter”.
- Ta fram en handlingsplan för elever som ej uppnår våra mål.
- Förbättra kvalitet och tillgänglighet för skolans bibliotek.
- Köpa in flera böcker, och bli bättre på att använda oss av cirkulationsbiblioteket.
- Utveckla från F-5 till F-9 och få Kungsholmens Grundskola 6-9 mer delaktiga i arbetet.
- Utvidga läsutvecklingsplanen till en läs- och skrivutvecklingsplan.
- Pröva på Tragetons metod ”att skriva sig till läsning”.
- Hitta former för ett utökat samarbete och utbyte mellan förskoleklass och åk 1.

Tillvägagångssätt

Visa för skolans personal att våra utvecklingsområden verkligen är prioriterade och betydelsefulla för skolans verksamhet. För att verkligen betona detta kommer vi att anlita föreläsare som kommer till skolan och föreläser om läs- och språkutveckling. Vidare måste vi, tillsammans med skolledningen, avsätta tid för diskussioner och samtal och ge personalen de förutsättningar som krävs för att vi ska kunna genomföra våra målsättningar.

Genomförda åtgärder

Skolans läsutvecklingsplan började gälla i samband med inledningen av läsåret 2009/2010. Skolans läsutvecklare informerade föräldrarna om detta vid föräldramöten och klassombudsmöte.

Under hösten 2009 hade vi två föreläsare på vår skola. I samband med skolstarten föreläste Anna Strid, Phonema Läslekar en halv studiedag för all personal. Hon föreläste om ”Bornholmsmodellen – en god väg in i skriftspråket”. Anna Strid är förskollärare, grundskollärare och läromedelsförfattare. Hon arbetar nu som språkpedagog vid CLS, centrum för lärande och specialpedagogik i Nacka kommun. Vidare har hon skrivit studiehandledning till boken ”Bornholmsmodellen - vägen till läsning” (Ingvar Lundberg 2007) och är nu aktuell med studiehandledning även till boken ”God skrivutveckling - kartläggning och undervisning (Lundberg 2008, 2009).

Utdrag ur föreläsningen

- Förutsättningar för en god läsutveckling.
- Vad är språklig, fonologisk och fonemisk medvetenhet, och vilket samband har dessa förmågor med läsning?
- Forskningsbakgrund till Bornholmsmodellens program.
- Bornholmsmodellen - vägen till skriftspråket - nytt material (2007).
- De olika läs- och skrivdimensionerna.
- Tidig och fortsatt läs- och skrivundervisning - vad är viktigt för barn i riskzon? Kan en strukturerad undervisning gynna alla elever?

Senare under terminen föreläste Annili Sylvén på skolan en halv studiedag. Annili Sylvén, speciallärare och dyslexipedagog på en skola i Sollentuna, föreläste om läsprogrammet "Läsa för livet" som är en satsning i Sollentuna kommun.

Utdrag ur föreläsningen

- Rutiner för att upptäcka och åtgärda läs- och skrivsvårigheter.
- Kartläggning och tester, bland annat God läsutveckling, Vilken bild är rätt, DLS, H4, mm.
- Intensivläsningsprogram (TIL).
- Läsgrupper, organisation och erfarenheter.

Följa upp målsättningar

I slutet av höstterminen 2009 fick personalen på skolan svara på en enkät om hur de tycker att arbetet med läsutveckling har fungerat i klasserna och på skolan. Dessa enkäter kommer att följas upp under vårterminen 2010.

Analysera resultatet

Kommer att inledas under senare delen av vårterminen 2010.

Litteraturreferenser

Lundberg, I. (2007). *Bornholmsmodellen, Vägen till läsning. Språklekar i förskoleklass*. Natur och Kultur.

Skolverket (2007a): PIRLS 2006. *Läsförmågan hos elever i årskurs 4 -i Sverige och världen*. Rapport 305.

Skolverket (2007b): *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007*. Rapport 304.

Westlund, B. (2009). *Att undervisa i läsförståelse*. Natur och Kultur.

Bilaga

FRIDHEMSSKOLANS LÄSUTVECKLINGSPLAN

Vad är läsning?

Läsning är en komplicerad färdighet som kräver lång tid och omfattande övning för att kunna utvecklas. Att läsa är mer än att kunna alfabetet, sätta ihop ord och meningar och läsa flytande. Det innebär också att förstå sammanhang och syfte i det man läser, dvs läsförståelse.

Läsning = Avkodning x Förståelse av språk x Motivation

Avkodning innebär att man kan identifiera eller känna igen skrivna ord. Förståelse är resultatet av tolkningen av språkliga meddelanden. God läsfärdighet innebär att både avkodning och förståelse fungerar väl. Motivationen och lusten till läsning är avgörande för en gynnsam läsutveckling.

”Läsandet är en arena där författaren och läsaren tillsammans uppför ett fantasiskådespel. Det är inte blott författaren som är kreativ utan också läsaren.”

Olof Lagercrantz

Läsningens betydelse

Det skrivna språket har stor betydelse i dagens samhälle. Kraven har ökat både i skolan och i arbetslivet. Att kunna läsa är viktigt för den egna självkänslan samt för kommunikation mellan människor. En god läsförmåga är absolut nödvändigt för att kunna tillgodogöra sig det stora informationsflödet i skola och samhälle.

En av skolans viktigaste uppgifter är att arbeta för att alla elever lär sig att läsa med god förståelse. God läs- och skrivförmåga är central i all inlärning och är avgörande för att lyckas bra i skolan och uppnå goda resultat i skolans alla ämnen. Det är av största vikt med tidig kartläggning för att fånga upp de elever som ligger i riskzon att utveckla läs- och skrivsvårigheter. Genom tidiga stödinsatser har vi bättre möjligheter att få med alla våra elever på ”läståget”. Det är av stor betydelse för elevens läsinlärning att han/hon får en positiv upplevelse av läsning från alla första början innan självförtroendet börjar svikta. Därför vill vi på Fridhemsskolan arbeta aktivt med läsning och förmedla läsglädje. Vi vill även understryka föräldrarnas betydande roll i detta sammanhang. Föräldrarna är ett stort stöd för sina barn genom hela läsutvecklingen. Forskning visar att barn som får möta

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

SID 16(21)

skriftspråket tidigt genom t e x högläsning och omges av böcker i vardagen har större förmåga att förstå syftet och betydelsen av läsning. Genom att uppmuntra till läsning och engagera sig i läsläxor bidrar föräldrarna till en positiv läsutveckling och därigenom en god läsförmåga för sina barn. Fridhemsskolan eftersträvar ett nära samarbete mellan hem och skola.

Vi arbetar för att alla i Fridhemsskolan ska ha ett gemensamt synsätt på elevernas läs- och skrivutveckling. Att den metodiska lästräningen ska löpa som en röd tråd genom all undervisning och alla stadier. Från förskoleklass till år 5 har Fridhemsskolan olika screeningtester/kontrollstationer samt LUS (läsutvecklingsschema) där vi kontinuerligt varje läsår följer elevernas utveckling. Vi vill även skapa ett bestående intresse för litteratur och läsning. Vår målsättning är att böcker ska finnas omkring eleverna och vara en naturlig del av deras vardag. Genom att ”bada i böcker” får eleverna möjlighet att möta olika typer av texter. Detta motiverar och utmanar deras läsning.

Läsning på Fridhemsskolan

FÖRSKOLEKLASS OCH BORNHOLMSMODELLEN

Förskoleklassen arbetar för att utveckla den språkliga medvetenheten hos eleverna. Det innebär att eleven kan skifta uppmärksamhet mellan språkets innehåll och form. Att kunna se ordens form och funktion och inte enbart ordens betydelse är att ha en språklig medvetenhet, vilket utgör grunden för läsinläring.

Genom att kontinuerligt arbeta med "Bornholmsmodellen" tränar förskoleklassen språklekar bland annat genom rim/ramsor, lyssna på ljud, långa/korta ord, ord och meningar, urskilja ljud i ord samt kopplingen bokstav/ljud. Språklekarna genomförs i minst 15 veckor efter en strukturerad arbetsgång. Denna språkstimulering ger barnet en bra plattform inför den fortsatta läs- och skrivinläringen. Vägen till bokstäver och skrivna ord blir kort. Speciallärare besöker förskoleklassen kring höstlovet för att bekanta sig med barnen. I januari görs testet "Lyssna på orden" för att utröna vilka elever som behöver stöd i sin fonologiska utveckling. Speciallärare träffar dessa elever under vårterminen för extra språkstimulans.

ÅR 1

Under första månaderna på höstterminen repeterar eleverna i år 1 språklekar från "Bornholmsmodellen" för att sedan göra en uppföljning med testet "Lyssna på orden". Kontinuerligt arbetar klasslärare och speciallärare tillsammans och följer elevernas läsutveckling. Det är av stor betydelse för elevens läsinläring att han/hon får en positiv upplevelse av läsning från allra första början. För de elever som behöver extra lästräning erbjuds elever och föräldrar en intensivläsningsperiod efter sportlovet. Speciallärare ombesörjer böcker och läskort så att eleven kan läsa hemma under ett antal veckor.

2-5

För att bli en god läsare krävs mycket träning och ett positivt möte med böcker och olika typer av texter. Målet är att automatisera läsningen så energin läggs på att förstå innehållet. På Fridhemsskolan får eleverna regelbundet möjlighet att arbeta med olika former av läsning, t ex högläsning, gemensam läsning i mindre eller större grupper samt individuell läsning. Genom olika typer av läsövningar som sökläsning, översiktsläsning (skumläsning) och djupläsning utvecklas eleverna. Det är viktigt att samtala om och bearbeta det lästa. Vi strävar efter att eleverna gärna läser på egen hand och av eget intresse både i skolan och i hemmet.

Enligt Skolverkets mål ska eleverna i slutet av tredje skolåret;

- kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt.
- kunna läsa elevnära skönlitterära texter och kunna återberätta handlingen muntligt eller skriftligt.
- kunna läsa elevnära faktatexter och instruktioner och kunna beskriva och använda sig av innehållet muntligt eller skriftligt.

Enligt Lpo 94 ska eleverna i slutet av femte skolåret;

- kunna läsa med flyt både högt och tyst och uppfatta skeenden och budskap i böcker och saklitteratur skrivna för barn och ungdom.
- kunna samtala om läsningens upplevelser samt reflektera över texter.

Fridhemsskolans gemensamma läsaktiviteter

INTENSIVLÄSNINGSPERIODER

I anslutning till höstterminens början genomförs ”läsbad”. Eleven får under 2 veckor extra många lästillfällen att läsa i skolan och hemma. Denna satsning görs även mellan jul- och sportlov.

SCHEMALAGD LÄSNING

Det är viktigt att läsning schemaläggs så att man kan garantera att alla elever får lästid. Det kan t ex vara en bra start varje morgon. Läsningen kan naturligtvis ske på olika sätt. Den kan vara individuell, kompisläsning, gruppläsning osv.

ÅTERKOMMANDE HÖGLÄSNING

Högläsning berikar språket och fantasin hos eleven. Att gemensamt få lyssna till en berättelse bidrar till att eleven upptäcker allt fantastiskt som böcker kan ge i form av spänning, humor, förströelse och kunskap. Eleven vänjer örat vid skriftspråket som har andra ord och uttryck och annan meningsbyggnad än talspråket. Ordförrådet ökar och eleven har större möjligheter att själv uttrycka sig skriftligt. Att tillsammans samtala om det lästa utifrån elevernas erfarenhetsvärld utvecklar förmågan att förstå texter.

KONTINUERLIGA LÄSLÄXOR

Alla elever får kontinuerligt läsläxor för att utveckla sin läsning ytterligare. Många gånger räcker inte skolans tid till för att skapa goda läsare. Det är viktigt att läxorna är meningsfulla och på rätt nivå för eleven. Här vill vi återigen påminna om föräldrarnas betydelse. Genom att skapa lästid, lyssna aktivt och samtala om det lästa finns större möjligheter att uppnå ett gott resultat.

BARNBOKSVECKAN, V 46

Under barnboksveckan uppmärksammas läsningen lite extra. Olika läsaktiviteter sker på skolan som t ex ”Hela skolan läser”, intensivläsning, biblioteksbesök,

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

SID 19(21)

författarbesök, ”läsorm”, ”byte av böcker, bokpresentationer, äldre läser för yngre osv.

FUNGERANDE SKOLBIBLIOTEK

För att vi ska ge våra elever ett rikligt utbud av böcker har vi ett välfungerande bibliotek med kunnig personal och generösa öppettider.

FRIDHEMSSKOLANS KONTROLLSTATIONER

FÖRSKOLEKLASS – ÅR 5

Förskoleklass

Test: Lyssna på orden. Ingrid Häggström och Ingvar Lundberg.

Bornholmsmodellen.

Syfte: Fonologisk medvetenhet.

När: Januari.

Ansvarig: Speciallärare.

Årskurs 1

Test: Lyssna på orden. Ingrid Häggström och Ingvar Lundberg.

Bornholmsmodellen.

Syfte: Fonologisk medvetenhet (uppföljning).

När: Oktober.

Ansvarig: Speciallärare.

Årskurs 2

Test: Vilken bild är rätt. Ingvar Lundberg. Natur och Kultur.

Syfte: Läsförståelse.

När: I början av november.

Ansvarig: Speciallärare.

Årskurs 3

Test: Läskedjor. Christer Jacobson. Psykologiförlaget.

Syfte: Avkodningsförmåga.

När: I slutet av september.

Ansvarig: Speciallärare.

Test: Nationella prov.

Syfte: Undersöka om eleven uppnått målen för år 3.

När: Mars-april.

Ansvarig: Klasslärare.

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

SID 21(21)

Årskurs 4

Test: Ängelholmsprovet. Lena Franzén. Ekelunds förlag.

Syfte: Läsförståelse.

När: Oktober.

Ansvarig: Speciallärare.

Test: Stavning M. Sonja Rockberg och Maj-Gun Johansson.

Syfte: Rättstavning.

När: Oktober.

Ansvarig: Klasslärare.

Årskurs 5

Test: Nationella prov.

Syfte: Undersöka om eleven uppnått målen för år 5.

När: Mars-april.

Ansvarig: Klasslärare.

Alla årskurser

Test: Läsutvecklingschema (LUS). Birgitta Allard och Bo Sundblad.

Syfte: Följa läsutvecklingen.

När: September, januari och maj.

Ansvarig: Klasslärare.

Vid testtillfället samarbetar klasslärare och speciallärare.

Ansvarig person rättar och sammanställer testresultatet.

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN